

Grondwettelijk Hof

**Arrest nr. 104/2026
van 17 september 2026
Rolnummers : 8544 en 8588**

In zake : de prejudiciële vragen over de artikelen 21, § 1, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 « betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers », gesteld door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, en door de Arbeidsrechtbank te Antwerpen, afdeling Antwerpen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters Joséphine Moerman en Pierre Nihoul, en de rechters Thierry Giet, Michel Pâques, Yasmine Kherbache, Danny Pieters, Sabine de Bethune, Emmanuelle Bribosia, Willem Verrijdt, Katrin Jadin, Magali Plovie en Frank Fleeckers, bijgestaan door griffier Nicolas Dupont, onder voorzitterschap van voorzitter Joséphine Moerman,

wijst na beraad het volgende arrest :

I. Onderwerp van de prejudiciële vragen en rechtspleging

a. Bij arrest van 3 oktober 2025, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 9 oktober 2025, heeft het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schenden de artikelen 21, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit van 24 oktober 1967, nr. 50, elk afzonderlijk of in samenhang met elkaar gelezen, de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag en met de beginselen van rechtszekerheid en gewettigd vertrouwen, in zoverre zij onverantwoorde verschillen invoeren tussen :

enerzijds, de langstlevende echtgenote die de in artikel 16, § 1 van voornoemd KB bedoelde leeftijd niet bereikt heeft, minder dan één jaar gehuwd geweest is met de overleden echtgenoot met wie zij eerder wettelijk samenwoonde en waarbij de onafgebroken gezamenlijke duur van het huwelijk en de wettelijke samenwoning minstens één jaar bedraagt,

of waarvan de samen gerekende duur van het huwelijk en het wettelijk samenwonen zelfs minder dan één jaar bedraagt wanneer er een kind geboren is uit het huwelijk of uit de wettelijke samenwoning en die gerechtigd is op een overgangsuitkering, en

anderzijds, de langstlevende wettelijk samenwonende die de in artikel 16, § 1 van voornoemd KB bedoelde leeftijd niet heeft bereikt, (veel) langer dan één jaar wettelijk samenwoonde met de overleden partner op het ogenblik van diens overlijden, samen minstens één kind kreeg in het kalenderjaar van het overlijden van de partner die de leeftijd van 13 jaar nog niet had bereikt en die niet gerechtigd is op een overgangsuitkering ? ».

b. Bij vonnis van 20 november 2025, waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 1 december 2025, heeft de Arbeidsrechtbank te Antwerpen, afdeling Antwerpen, de volgende prejudiciële vragen gesteld :

« 1. Schenden de artikelen 21, § 1 en 21ter van het KB nr. 50 van 24 oktober 1967 elk afzonderlijk of in samenhang met elkaar gelezen, de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag, in zoverre zij een verschil invoeren tussen :

- enerzijds de langstlevende echtgenoot die een aanvraag doet tot het bekomen van een overgangsuitkering binnen de twaalf maanden na het overlijden van diens echtgenoot, waardoor de overgangsuitkering (retroactief) ingaat vanaf de eerste dag van de maand van het overlijden van diens echtgenoot of de daaropvolgende maand, en;

- anderzijds de langstlevende echtgenoot die twaalf maanden of later na het overlijden van diens echtgenoot een aanvraag doet tot het bekomen van een overgangsuitkering, al dan niet voordat het recht op de overgangsuitkering is verstreken, waardoor de overgangsuitkering slechts kan ingaan vanaf de eerste dag van de maand volgend op deze aanvraag en de langstlevende echtgenoot geen aanspraak kan maken op de uitkering voor de maanden vanaf de maand van het overlijden van zijn echtgenoot of de daaropvolgende maand ?

2. Schendt het artikel 21, § 1 van het KB nr. 50 van 24 oktober 1967 het artikel 22bis van de Grondwet, afzonderlijk of in samenhang met artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, wanneer er rekening wordt gehouden met het belang van het kind in de situatie waarbij de langstlevende echtgenoot die zijn aanvraag tot het bekomen van een overgangsuitkering niet binnen de 12 maanden na het overlijden van zijn echtgenoot heeft ingediend, en daardoor geen aanspraak kan maken op de uitkering vanaf de maand van het overlijden van zijn echtgenoot of de daaropvolgende maand ? ».

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 8544 en 8588 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

Memories en memories van antwoord zijn ingediend door :

- A.K., bijgestaan en vertegenwoordigd door mr. Steven Vandebroek, advocaat bij de balie van Limburg (in de zaak nr. 8544);

- O.H., bijgestaan en vertegenwoordigd door mr. Timo Lehaen, advocaat bij de balie van Antwerpen (in de zaak nr. 8588);

- de Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door mr. Florence Delogne, advocate bij de balie te Brussel (in beide zaken).

Bij beschikking van 3 juni 2026 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers Yasmine Kherbache en Michel Pâques te hebben gehoord, beslist dat de zaken in staat van wijzen waren, dat geen terechtzitting zou worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek om te worden gehoord, zou hebben ingediend, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten na die termijn zouden worden gesloten en de zaken in beraad zouden worden genomen.

Aangezien geen enkel verzoek tot terechtzitting werd ingediend, zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschied

Zaak nr. 8544

A.K., appellante voor het verwijzend rechtscollege, is geboren op 29 november 1987 en woonde wettelijk samen met R.B. van 6 september 2011 tot aan zijn overlijden op 7 mei 2023. Uit die relatie werden twee kinderen geboren, die op het ogenblik van het overlijden van R.B. respectievelijk 11 en 12 jaar oud waren.

Op 3 augustus 2023 vraagt A.K. een overgangsuitkering aan. Op 7 augustus 2023 beslist de Federale Pensioendienst dat de overgangsuitkering wordt geweigerd omdat zij niet gehuwd was met R.B. en bijgevolg niet als zijn weduwe aanspraak kan maken op een overgangsuitkering uit hoofde van zijn prestaties als werknemer.

Bij verzoekschriften van 26 oktober 2023 en 2 november 2023 vecht A.K. die beslissing aan bij de Arbeidsrechtbank te Antwerpen, afdeling Hasselt. Bij vonnis van 17 oktober 2024 verklaart de Arbeidsrechtbank de vordering ontvankelijk doch ongegrond en bevestigt zij de bestreden beslissing van de Federale Pensioendienst.

Bij verzoekschrift van 14 november 2024 stelt A.K. tegen het voormelde vonnis hoger beroep in bij het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, zijnde het verwijzende rechtscollege. Op verzoek van A.K. heeft het verwijzende rechtscollege aan het Hof de hiervoor vermelde prejudiciële vraag gesteld.

Zaak nr. 8588

Op 4 april 2022 overleed de echtgenote van O.H., eisende partij voor het verwijzende rechtscollege. Op dat ogenblik was O.H. 42 jaar oud, en waren hun vier gemeenschappelijke kinderen jonger dan 13 jaar oud.

Op 20 november 2024 vraagt O.H. een overgangsuitkering aan. Op 22 november 2024 beslist de Federale Pensioendienst dat hij recht heeft op een overgangsuitkering voor maximaal 48 maanden, omdat hij op het ogenblik van het overlijden van zijn echtgenote ten minste één kind ten laste heeft dat in het jaar van overlijden jonger is dan 13 jaar. Omdat de aanvraag meer dan twaalf maanden na het overlijden is ingediend, kan de eerste betaling evenwel slechts plaatsvinden vanaf de maand volgend op de aanvraag, namelijk 1 december 2024, en is zijn recht op een overgangsuitkering beperkt tot zestien maanden.

Bij verzoekschrift van 4 maart 2025 vecht O.H. die beslissing aan bij de Arbeidsrechtbank te Antwerpen, afdeling Antwerpen, zijnde het verwijzende rechtscollege. Op verzoek van O.H. heeft het verwijzende rechtscollege aan het Hof de hiervoor vermelde prejudiciële vragen gesteld.

III. *In rechte*

- A -

Ten aanzien van de prejudiciële vraag in de zaak nr. 8544

A.1.1. De appellante voor het verwijzende rechtscollege is van mening dat de prejudiciële vraag bevestigend moet worden beantwoord.

A.1.2. De appellante voor het verwijzende rechtscollege voert aan dat de onderhavige prejudiciële vraag, die betrekking heeft op de overgangsuitkering, een ander voorwerp heeft dan de vraag die het Hof heeft beantwoord bij zijn arrest nr. 83/2014 van 22 mei 2014 (ECLI:BE:GHCC:2014:ARR.083), die betrekking heeft op het overlevingspensioen. Gelet op de verschillen tussen de overgangsuitkering en het overlevingspensioen kan het Hof ten aanzien van de onderhavige prejudiciële vraag niet hetzelfde oordelen. Het overlevingspensioen heeft immers een inkomensvervangend karakter en is slechts betaalbaar als de gerechtigde geen beroepsarbeid uitoefent en geen socialezekerheidsuitkeringen ontvangt. De overgangsuitkering heeft betrekking op een andere levensfase van de langstlevende partner, is slechts tijdelijk van aard en is ook betaalbaar indien de langstlevende partner een beroepsactiviteit uitoefent of socialezekerheidsuitkeringen ontvangt.

Hoewel uit de algemene beleidsnota « Pensioenen » van 20 december 2011 en uit latere wetsvoorstellen de wil van de wetgever blijkt om de overgangsuitkering ook toe te kennen aan langdurig wettelijk samenwonenden, zeker wanneer deze gemeenschappelijke kinderen hebben die op het ogenblik van het overlijden nog jong zijn, werd het systeem van de overgangsuitkering uiteindelijk niet uitgebreid tot de wettelijk samenwonenden. De appellante voor het verwijzende rechtscollege betwist de argumenten die ter zake door de wetgever werden aangevoerd, namelijk de aanzienlijke budgettaire gevolgen van een dergelijke uitbreiding en het risico dat alle andere elementen van de pensioenwetgeving die pensioenvoordelen toekennen op basis van het huwelijk ook zouden moeten worden opengesteld voor wettelijk samenwonenden. De overgangsuitkering, die een minimale tijdelijke ondersteuning biedt, verschilt immers van andere pensioenrechten, die oudere mensen voorzien van een levenslange inkomensvervangende uitkering. Voorts erkent de wetgever minstens impliciet dat het openstellen van de overgangsuitkering voor wettelijk samenwonenden op zichzelf geen zware budgettaire gevolgen teweeg zal brengen, maar dat die verwacht worden in geval van de toekenning van andere pensioenrechten aan wettelijk samenwonenden. In ieder geval is het twijfelachtig of budgettaire aspecten een discriminatie kunnen verantwoorden. Tot slot heeft het Hof bij het voormelde arrest nr. 83/2014 geoordeeld dat « de Commissie Pensioenhervorming 2020-2040 [...] zich momenteel [...] over de problematiek van de afgeleide rechten [buigt] », waaruit kan worden afgeleid dat het Hof verwachtte dat de ongelijkheid tussen de twee statuten binnen een kort tijdsbestek zou worden verholpen. Die ongelijkheid is evenwel tot op heden ongewijzigd gebleven, niettegenstaande het feit dat de wettelijke samenwoning *de facto* een vorm van samenleven is geworden die als gelijkwaardig aan het huwelijk moet worden beschouwd en het huwelijk en de wettelijke samenwoning op andere vlakken dan het pensioenstelsel steeds meer worden gelijkgesteld.

De appellante voor het verwijzende rechtscollege meent dat zij als langstlevende wettelijk samenwonende partner en hun gemeenschappelijke kinderen recht moeten hebben op de overgangsuitkering, aangezien haar overleden partner gedurende zijn volledige loopbaan socialezekerheidsbijdragen heeft betaald die exact dezelfde zijn als de bijdragen die een gehuwde werknemer heeft betaald. Echter, in geval van een huwelijk heeft een overleden echtgenoot pensioenrechten voor zijn partner en kinderen opgebouwd in overeenstemming met die bijdragen, wat niet het geval is bij een wettelijke samenwoning.

De appellante voor het verwijzende rechtscollege verwijst voorts naar het arrest nr. 117/2022 van 29 september 2022 (ECLI:BE:GHCC:2022:ARR.117), waaruit blijkt dat de overgangsuitkering ertoe strekt de precare situatie te verhelpen van minderjarige kinderen die geconfronteerd worden met het wegvallen van het inkomen van een overleden ouder. Het doel van de wetgever om misbruiken te voorkomen, kan volgens haar de

uitsluiting van wettelijk samenwonenden niet verantwoorden, daar dat doel ook kan worden bereikt door een termijn van huwelijk of samenwoning te eisen.

De appellante voor het verwijzende rechtscollege verwijst eveneens naar het arrest nr. 62/2024 van 20 juni 2024 (ECLI:BE:GHCC:2024:ARR.062), waarbij het Hof heeft geoordeeld dat de preferentiële toewijzing van de gezinswoning, die enkel geregeld is voor gehuwden, ook mogelijk moet zijn voor wettelijk samenwonenden. Zij meent dat het Hof dezelfde redenering kan laten gelden inzake de overgangsuitkering.

De appellante voor het verwijzende rechtscollege wijst erop dat de ongelijke behandeling niet gerechtvaardigd kan worden door de verschillen in de wet tussen beide statuten, aangezien de discriminatie net bestaat in de verschillende juridische behandeling van situaties die feitelijk hetzelfde zijn. Voorts impliceert een keuze voor het ene dan wel het andere statuut niet dat er geen sprake kan zijn van discriminatie. In ieder geval hebben de kinderen hoe dan ook geen keuzemogelijkheid gehad en is de overgangsuitkering net ingevoerd om te voorkomen dat jonge kinderen het financiële slachtoffer worden van het onverwachte overlijden van een van hun ouders.

A.2.1. De Ministerraad betwist de ontvankelijkheid van de prejudiciële vraag, aangezien het Hof de prejudiciële vraag reeds zou hebben beantwoord bij zijn voormelde arrest nr. 83/2014. Het antwoord op de prejudiciële vraag is bijgevolg niet nodig om het verwijzende rechtscollege in staat te stellen zijn beslissing te nemen. De Ministerraad voert aan dat het overlevingspensioen, waarop het voormelde arrest betrekking had, onderdeel is van eenzelfde beschermingsregeling ten gunste van de langstlevende echtgenoot als de overgangsuitkering, waarop de onderhavige prejudiciële vraag betrekking heeft. De overgangsuitkering is immers ontstaan vanuit de wens een einde te maken aan de inactiviteitsval die het overlevingspensioen vaak creëerde. De doelstelling van beide uitkeringen is dezelfde, zijnde het bieden van financiële bescherming in geval van overlijden aan diegene die door het aangaan van een huwelijk de intentie heeft geuit om zijn financiële situatie te delen met de overleden partner. Aangezien beide uitkeringen aldus onlosmakelijk verbonden zijn, moet worden aangenomen dat het Hof, door zich te hebben uitgesproken over het recht van de overlevende echtgenoot op een overlevingspensioen, zich ook reeds heeft uitgesproken over het recht van de overlevende echtgenoot op een overgangsuitkering.

A.2.2. In zoverre de prejudiciële vraag ontvankelijk is, voert de Ministerraad aan dat de artikelen 21, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 « betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers » bestaanbaar zijn met de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag en met de beginselen van rechtszekerheid en gewettigd vertrouwen. De Ministerraad wijst erop dat de wetgever, net als bij het overlevingspensioen, ervoor gekozen heeft de overgangsuitkering uitsluitend toe te kennen aan de overlevende echtgenoot. Het betreft een criterium dat door het Hof reeds objectief werd bevonden wat betreft het overlevingspensioen, en dus ook een objectief criterium is wat betreft de overgangsuitkering. Zoals het Hof voorts reeds heeft geoordeeld inzake het overlevingspensioen, heeft het feit dat alleen de langstlevende echtgenoot in aanmerking komt voor de beschermingsregeling geen onevenredige gevolgen, aangezien kan worden aangenomen dat de partners die kiezen voor de wettelijke samenwoning, de voor- en nadelen van die samenlevingsvorm kennen en de juridische gevolgen van hun keuze aanvaarden, ook ten aanzien van hun kinderen.

De Ministerraad wijst voorts erop dat het betalen van socialezekerheidsbijdragen geen recht op een overgangsuitkering doet ontstaan. De sociale bijdragen zijn immers gebaseerd op het solidariteitsbeginsel en deze worden betaald zonder dat ze noodzakelijkerwijs aanleiding geven tot enige sociale uitkering.

Overigens wordt met de precaire situatie van minderjarige kinderen rekening gehouden in de kinderbijslagregeling. Met name voorziet het groeppakket in Vlaanderen in een toeslag voor kinderen van wie een van de ouders overleden is. Kinderen behouden dat recht op wezentoeslag zolang ze recht hebben op het groeppakket, dus ook wanneer de langstlevende ouder een nieuw gezin sticht of opnieuw samenwoont.

Tot slot stelt de Ministerraad dat de huidige Regering meer inzet op individualisering van pensioenrechten door de afgeleide pensioenrechten te verminderen en door partners te stimuleren die kwesties indien gewenst in hun huwelijks- of wettelijk samenlevingscontract te regelen. In die context zou een uitbreiding van de overgangsuitkering haaks staan op het doel van de Regering om burgers aan te moedigen eigen pensioenrechten op te bouwen, hetgeen tot haar bevoegdheid behoort.

Ten aanzien van de prejudiciële vragen in de zaak nr. 8588

A.3.1. De eisende partij voor het verwijzende rechtscollege voert aan dat prejudiciële vragen bevestigend moeten worden beantwoord.

A.3.2. Wat de eerste prejudiciële vraag betreft, stelt de eisende partij voor het verwijzende rechtscollege dat in de parlementaire voorbereiding geen verantwoording wordt gegeven voor het onderscheid tussen uitkeringsgerechtigden naargelang zij de aanvraag al dan niet binnen twaalf maanden na het overlijden van hun partner doen. Bijgevolg berust het onderscheid tussen die categorieën van uitkeringsgerechtigden niet op een legitieme doelstelling.

Het gemaakte onderscheid is in ieder geval niet pertinent ten aanzien van de met de overgangsuitkering nagestreefde doelstelling van tijdelijke solidariteit, daar die doelstelling niet in het gedrang komt indien het recht retroactief zou worden toegekend aan gerechtigden die de aanvraag meer dan twaalf maanden na het overlijden van hun partner indienen. De overgangsuitkering is immers beperkt in de tijd en de einddatum van het recht blijft ook in dat geval ongewijzigd. Evenmin zijn de in het geding zijnde bepalingen pertinent ten aanzien van de door de Ministerraad aangevoerde doelstellingen om duidelijke en voorspelbare regels voor de toekenning van de overgangsuitkering vast te stellen en om een efficiënt beheer van de overheidsmiddelen te faciliteren. De situatie van de eisende partij voor het verwijzende rechtscollege en die van vele anderen maakt duidelijk dat de regelgeving juist niet duidelijk en voorspelbaar is. Bovendien maken de in het geding zijnde bepalingen in ieder geval een (weliswaar beperkte) retroactieve uitbetaling mogelijk. Het feit dat er voor andere sociale rechten of administratieve verplichtingen eveneens een termijn geldt, kan het in het geding zijnde onderscheid niet rechtvaardigen. In ieder geval zijn er minder ingrijpende alternatieven voorhanden, zoals een automatische toekenning van rechten.

Tot slot heeft de maatregel onevenredige gevolgen voor de uitkeringsgerechtigden die de aanvraag niet tijdig indienen. Zij verliezen hun tijdelijke uitkering minstens gedeeltelijk, hetgeen haaks staat op de doelstelling van solidariteit met personen die op jonge leeftijd hun partner verliezen. De eisende partij voor het verwijzende rechtscollege verwijst ter zake naar het jaarverslag van 2023 van de Ombudsdienst Pensioenen, waaruit blijkt dat veel gerechtigden de overgangsuitkering niet of niet tijdig aanvragen, evenals naar het hangende wetsvoorstel dat ertoe strekt de overgangsuitkering automatisch toe te kennen. Voorts kan men zich erover verheugen dat er sinds 1 januari 2025 een brief wordt verstuurd om de betrokken personen op de hoogte te stellen van hun rechten, doch is zulks niet van dien aard het ongrondwettige karakter van de bestreden bepalingen te verhelpen. De eisende partij en vele anderen wier partners zijn overleden vóór die datum, hebben die brief niet ontvangen.

A.3.3. Wat de tweede prejudiciële vraag betreft, stelt de eisende partij voor het verwijzende rechtscollege dat de overgangsuitkering weliswaar niet rechtstreeks betrekking heeft op kinderen maar toch een belangrijke impact op hen heeft. Uit de parlementaire voorbereiding van de in het geding zijnde bepalingen blijkt evenwel niet dat het belang van het kind in overweging werd genomen. De in het geding zijnde bepalingen gaan hun doel voorbij in zoverre een langer recht op een overgangsuitkering wordt toegekend aan de langstlevende echtgenoot met kinderen ten laste en tegelijk die langstlevende echtgenoot en zijn kinderen worden afgestraft met een gedeeltelijk of volledig verlies van dat recht wanneer de aanvraag niet tijdig is ingediend. Dergelijke sanctie gaat lijnrecht in tegen het belang van het kind, dat vereist dat langstlevenden met hun kinderen hun recht op een overgangsuitkering ten volle kunnen benutten, ongeacht het ogenblik waarop zij de aanvraag doen.

A.4.1. De Ministerraad is van oordeel dat de prejudiciële vragen ontkennend dienen te worden beantwoord.

A.4.2. Wat de eerste prejudiciële vraag betreft, is de Ministerraad van oordeel dat het in het geding zijnde verschil in behandeling gebaseerd is op een objectief criterium, namelijk de termijn waarbinnen de aanvraag is ingediend. Het verschil in behandeling is redelijk gerechtvaardigd in het licht van het doel van de in het geding zijnde bepalingen om duidelijke en voorspelbare regels vast te stellen voor de toekenning van de overgangsuitkering. Zij moedigen de langstlevende echtgenoten aan om hun aanvraag binnen een redelijke termijn in te dienen met het oog op een efficiënt beheer van de openbare middelen. Aangezien de overgangsuitkering ertoe strekt te voorkomen dat de langstlevende echtgenoot door het overlijden van zijn partner in materiële moeilijkheden komt, is het redelijk verantwoord te verwachten dat de langstlevende echtgenoot zijn aanvraag zo snel mogelijk indient om in zijn levensonderhoud te voorzien.

Bovendien is de maatregel evenredig, aangezien een jaar de tijd wordt gelaten om de aanvraag voor de overgangsuitkering bij de Federale Pensioendienst in te dienen zonder dat dit gevolgen heeft voor de duur van de toekenning van de uitkering. Bovendien heeft de wetgever, wanneer dit technisch mogelijk is, voorzien in een

ambtshalve analyse van het recht op de overgangsuitkering door de Federale Pensioendienst en er dus, voor zover mogelijk, voor gezorgd dat de toekenning van de overgangsuitkering zo eenvoudig mogelijk verloopt. De Federale Pensioendienst heeft daarenboven eind 2022 een sensibiliseringscampagne over het overlevingspensioen en de overgangsuitkering gelanceerd en stuurt sinds 1 januari 2025 automatisch een brief wanneer de echtgenoot overlijdt teneinde de langstlevende echtgenoot die in België woont te informeren over zijn rechten.

A.4.3. De Ministerraad is van oordeel dat de tweede prejudiciële vraag niet ontvankelijk is omdat zij niet correct is geformuleerd. Waarschijnlijk ontbreekt er een ontkenning in de formulering van de vraag.

Ten gronde voert de Ministerraad aan dat de overgangsuitkering deel uitmaakt van de minimale beschermingsregeling voor de langstlevende echtgenoot en in de eerste plaats dus niet tot doel heeft tegemoet te komen aan de situatie van een kind van wie de ouder is overleden. Het recht op gezinsbijslagen is daarvoor bedoeld. De wetgever heeft echter aandacht besteed aan de situatie van de langstlevende echtgenoot met kinderen ten laste, aangezien hij de langstlevende echtgenoot in staat stelt de overgangsuitkering langer te genieten. Een goed beheer veronderstelt evenwel dat die uitkeringen binnen een bepaald kader worden toegekend. Gelet op alle inspanningen die de Federale Pensioendienst de afgelopen jaren heeft geleverd om burgers te informeren over hun rechten en gelet op het feit dat sinds 1 januari 2025 automatisch een informatiebrief wordt verstuurd aan de in België woonachtige langstlevende echtgenoot, kan niet worden gesteld dat het belang van het kind niet in aanmerking is genomen.

- B -

Ten aanzien van de in het geding zijnde bepalingen

B.1.1. De prejudiciële vragen hebben betrekking op de voorwaarden om aanspraak te kunnen maken op een overgangsuitkering, zoals die zijn vastgesteld bij de in het geding zijnde artikelen 21, 21bis en 21ter van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 « betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers » (hierna : het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967).

B.1.2. Het in het geding zijnde artikel 21 van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 bepaalt :

« § 1. Onder voorbehoud van de bepaling van paragraaf 2 en voor zover de aanvraag voor een overgangsuitkering ingediend wordt binnen de twaalf maanden na het overlijden van de echtgenoot, gaat de overgangsuitkering in op de eerste dag van de maand tijdens welke de echtgenoot overleden is zo hij bij zijn overlijden nog geen pensioen ontving, en op de eerste dag van de maand volgend op die tijdens welke de echtgenoot overleden is, zo hij reeds een pensioen ontving bij zijn overlijden. In de overige gevallen gaat het ten vroegste in de eerste dag van de maand welke op die aanvraag volgt, voor de periode vastgesteld krachtens artikel 21ter en berekend vanaf de datum waarop de overgangsuitkering had kunnen ingaan als de aanvraag werd ingediend in de twaalf maanden die volgen op het overlijden van de echtgenoot. De verklaring van afwezigheid overeenkomstig de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek geldt als bewijs van het overlijden. De afwezige echtgenoot wordt geacht overleden

te zijn op de datum van overschrijving in de registers van de burgerlijke stand van de in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing houdende verklaring van afwezigheid.

§ 2. Het recht op de overgangsuitkering wordt ambtshalve onderzocht in de door de Koning bepaalde gevallen. Hij stelt tevens de ingangsdatum van de overgangsuitkering voor elk van deze gevallen vast.

§ 3. De aanvraag voor een overgangsuitkering in de pensioenregeling voor werknemers geldt ook als aanvraag voor een overgangsuitkering in de pensioenregeling voor zelfstandigen en in de pensioenregeling van de openbare sector ».

Het in het geding zijnde artikel 21*bis* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 bepaalt :

« Een overgangsuitkering wordt toegekend aan de langstlevende echtgenoot die, bij het overlijden van zijn echtgenoot of echtgenote, de in artikel 16, § 1, tweede lid bedoelde leeftijd niet bereikt heeft, voor zover de langstlevende echtgenoot ten minste één jaar met de overleden werknemer gehuwd was. Dit geldt eveneens voor de echtgenoot die minder dan één jaar gehuwd geweest is met de overleden werknemer met wie hij eerder wettelijk samenwoonde en waarbij de onafgebroken en gezamenlijke duur van het huwelijk en de wettelijke samenwoning minstens één jaar bedraagt. De duur van één jaar is evenwel niet vereist indien één van de volgende voorwaarden vervuld is :

- er is een kind geboren uit het huwelijk of uit de wettelijke samenwoning;
- op het ogenblik van het overlijden is er een kind ten laste waarvoor één van de echtgenoten kinderbijslag ontving;
- het overlijden is het gevolg van een na de datum van het huwelijk voorgekomen ongeval of werd veroorzaakt door een beroepsziekte opgedaan tijdens of naar aanleiding van de uitoefening van het beroep, van een door de Belgische Regering toevertrouwde opdracht of van in het kader van de Belgische technische bijstand verrichte prestaties, voor zover de aanvang of de verergering van deze ziekte na de datum van het huwelijk plaatsvond.

In geval van postume geboorte van een kind binnen de driehonderd dagen na het overlijden gaat de overgangsuitkering, voor zover de aanvraag binnen de twaalf maanden na de geboorte is ingediend, in op de eerste dag van de maand tijdens welke de echtgenoot overleden is, zo hij bij zijn overlijden nog geen pensioen ontving, en op de eerste dag van de maand volgend op die tijdens welke de echtgenoot overleden is, zo hij reeds een pensioen ontving bij zijn overlijden.

Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder wettelijke samenwoning de toestand van samenleven van twee personen die een verklaring hebben afgelegd in de zin van artikel 1476 van het Burgerlijk Wetboek ».

Het in het geding zijnde artikel 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 bepaalt :

« § 1. De overgangsuitkering wordt toegekend voor een periode van :

1° 18 maanden, indien er op het ogenblik van het overlijden geen kind ten laste is waarvoor een van de echtgenoten kinderbijslag ontving;

2° 36 maanden, indien er op het ogenblik van het overlijden een kind ten laste is dat, in het kalenderjaar van het overlijden, de leeftijd van 13 jaar bereikt en waarvoor een van de echtgenoten kinderbijslag ontving;

3° 48 maanden,

- indien er op het ogenblik van het overlijden een kind ten laste is dat, in het kalenderjaar van het overlijden, de leeftijd van 13 jaar niet bereikt en waarvoor een van de echtgenoten kinderbijslag ontving of;

- indien er op het ogenblik van het overlijden een kind met een handicap ten laste is, ongeacht de leeftijd van dat kind, waarvoor een van de echtgenoten kinderbijslag ontving of;

- in geval van postume geboorte van een kind binnen de driehonderd dagen na het overlijden.

De Koning bepaalt de wijze waarop de voorwaarde van kinderlast bewezen wordt en wat onder een kind met een handicap wordt verstaan in de zin van het eerste lid.

De Koning bepaalt de wijze waarop de voorwaarde van kinderlast waarvoor één van de echtgenoten kinderbijslag ontving, bewezen wordt.

§ 2. De langstlevende echtgenoot verliest het genot van de overgangsuitkering wanneer hij hertrouwt.

§ 3. De langstlevende echtgenoot kan geen aanspraak maken op het voordeel van dit hoofdstuk indien hij vanwege misdrijven gepleegd ten aanzien van zijn echtgenoot onwaardig is om te erven overeenkomstig artikel 727, § 1, 1° of 3°, van het Burgerlijk Wetboek.

§ 4. De langstlevende echtgenoot die door opeenvolgende huwelijken is verbonden geweest, kan een overgangsuitkering bepaald bij dit besluit niet cumuleren met een overlevingspensioen of een als zodanig geldend voordeel ten laste van een Belgisch of buitenlands stelsel. In dit geval kiest hij tussen beide prestaties en is deze keuze definitief ».

Ten aanzien van de prejudiciële vraag in de zaak nr. 8544

B.2. Met de prejudiciële vraag in de zaak nr. 8544 wordt aan het Hof gevraagd of de in het geding zijnde artikelen 21, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 bestaanbaar zijn met de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, met artikel 1

van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag (hierna : het Eerste Aanvullend Protocol) en met de beginselen van rechtszekerheid en gewettigd vertrouwen, in zoverre die bepalingen een verschil in behandeling invoeren tussen de langstlevende wettelijk samenwonende en de langstlevende echtgenoot, doordat enkel de langstlevende echtgenoot een overgangsuitkering kan genieten onder de toekenningsvoorwaarden waarin de in het geding zijnde bepalingen voorzien, met uitsluiting van de langstlevende wettelijk samenwonende.

B.3. Uit de verwijzingsbeslissing blijkt dat het voor het verwijzende rechtscollege hangende geschil betrekking heeft op de situatie van de langstlevende wettelijk samenwonende partner van een overleden werknemer, die op het ogenblik van het overlijden van de werknemer sedert meer dan een jaar door een verklaring van wettelijke samenwoning met hem was verbonden. Uit het paar zijn twee kinderen geboren, die op het ogenblik van het overlijden de leeftijd van 13 jaar niet hadden bereikt.

Het Hof beperkt zijn onderzoek tot deze hypothese.

B.4.1. De Ministerraad voert aan dat de prejudiciële vraag niet ontvankelijk is, omdat het Hof de prejudiciële vraag reeds zou hebben beantwoord bij zijn arrest nr. 83/2014 van 22 mei 2014 (ECLI:BE:GHCC:2014:ARR.083).

B.4.2. In de regel komt het het verwijzende rechtscollege toe te oordelen of het antwoord op de prejudiciële vraag nuttig is voor het oplossen van het geschil. Alleen indien dat klaarblijkelijk niet het geval is, kan het Hof beslissen dat de vraag geen antwoord behoeft.

B.4.3. Artikel 26, § 2, tweede lid, 2°, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof bepaalt :

« Indien een vraag te dien aanzien wordt opgeworpen voor een rechtscollege, dan moet dit college het Grondwettelijk Hof verzoeken op deze vraag uitspraak te doen.

Het rechtscollege is daartoe echter niet gehouden :

[...]

2° wanneer het Grondwettelijk Hof reeds uitspraak heeft gedaan op een vraag of een beroep met een identiek onderwerp ».

B.4.4. Die bepaling biedt een rechtscollege de mogelijkheid een prejudiciële vraag niet te stellen wanneer het Hof reeds uitspraak heeft gedaan op een vraag met een identiek onderwerp, maar verbiedt het rechtscollege niet om dat wel te doen.

Daarenboven is de prejudiciële vraag die in de thans voorliggende zaak is gesteld, die betrekking heeft op de overgangsuitkering zoals geregeld in de artikelen 21, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967, niet identiek met de vraag waarop het Hof heeft geantwoord bij zijn voormelde arrest nr. 83/2014, die betrekking heeft op het overlevingspensioen zoals geregeld in de artikelen 16 en 17 van het voormelde koninklijk besluit.

B.4.5. Bijgevolg wordt de exceptie van de Ministerraad verworpen.

B.5.1. Wanneer een prejudiciële vraag aan het Hof wordt voorgelegd, dient het verwijzende rechtscollege de wetbepalingen waarover het het Hof wenst te bevragen, in voorkomend geval in een door het rechtscollege vermelde interpretatie, en de normen waaraan die wetbepalingen dienen te worden getoetst, te identificeren.

Daarnaast dient het verwijzende rechtscollege de eventuele ongrondwettigheid uiteen te zetten in de voorgelegde prejudiciële vragen.

B.5.2. Noch uit de bewoordingen van de prejudiciële vraag, noch uit de motieven van de verwijzingsbeslissing kan worden afgeleid op welke wijze de in het geding zijnde bepalingen afbreuk zouden doen aan artikel 23 van de Grondwet, aan artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol en aan de beginselen van rechtszekerheid en gewettigd vertrouwen.

In zoverre het Hof daarin wordt verzocht de bestaanbaarheid te beoordelen van de in het geding zijnde bepalingen met artikel 23 van de Grondwet, met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol en met de voormelde beginselen, is de prejudiciële vraag bijgevolg niet ontvankelijk.

B.5.3. Volgens de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens geen autonome werking omdat het enkel geldt voor het « genot van de rechten en vrijheden » die in het Verdrag zijn

vermeld (EHRM, grote kamer, 19 februari 2013, *X e.a. t. Oostenrijk*, ECLI:CE:ECHR:2013:0219JUD001901007, § 94).

Aangezien de prejudiciële vraag onontvankelijk is wat betreft artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol, kan artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens hiermee niet in samenhang gelezen worden. Het verwijzende rechtscollège vermeldt geen andere bepalingen van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in samenhang gelezen met artikel 14 ervan. Bijgevolg onderzoekt het Hof de prejudiciële vraag niet in zoverre zij is afgeleid uit de schending van artikel 14 van het voormelde Verdrag, in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

B.5.4. Het Hof beperkt zijn onderzoek tot de bestaanbaarheid van de in het geding zijnde bepalingen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

B.6.1. De artikelen 10 en 11 van de Grondwet waarborgen het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie.

Het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie sluit niet uit dat een verschil in behandeling tussen categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.6.2. De wetgever beschikt bij het bepalen van zijn beleid in sociaaleconomische aangelegenheden over een ruime beoordelingsvrijheid, wat met name het geval is wanneer het gaat om beleid inzake overlevingspensioenen die gedeeltelijk met overheidsfondsen worden gefinancierd.

Het komt het Hof niet toe zijn beoordeling in de plaats te stellen van het oordeel van de wetgever, voor zover die keuze niet op een kennelijk verkeerde beoordeling berust. Het Hof

kan een regeling slechts afkeuren wanneer een onderscheid wordt gemaakt waarvoor geen objectieve en redelijke verantwoording bestaat.

B.7.1. Vóór de invoering van de overgangsuitkering bij de wet van 5 mei 2014 « tot wijziging van het rustpensioen en het overlevingspensioen en tot invoering van de overgangsuitkering in de pensioenregeling voor werknemers en houdende geleidelijke opheffing van de verschillen in behandeling die berusten op het onderscheid tussen werklieden en bedienden inzake aanvullende pensioenen » (hierna : de wet van 5 mei 2014) kon de langstlevende echtgenoot enkel aanspraak maken op een overlevingspensioen.

In de parlementaire voorbereiding van artikel 10, § 1, van de wet van 29 juni 1981 « houdende de algemene beginselen van de sociale zekerheid voor werknemers », waarbij het recht van de langstlevende echtgenoot op een overlevingspensioen is bevestigd, wordt uitgelegd dat de langstlevende echtgenoot recht heeft op een overlevingspensioen « om [hem] in staat te stellen [zijn] leven te reorganiseren, nu het gezinsinkomen is weggevallen en niet van de ene op de andere dag door een ander beroepsinkomen kan worden vervangen » :

« De motivering van het overlevingspensioen kan worden omschreven als volgt : met het huwelijk gaat traditioneel de vermoedelijke wil gepaard de overlevende partner ook in de toekomst op dezelfde wijze in het inkomen te laten delen als vóór het overlijden » (*Parl. St.*, Senaat, 1979-1980, nr. 508/1, p. 15).

In de parlementaire voorbereiding van de wet van 15 mei 1984 « houdende maatregelen tot harmonisering in de pensioenregelingen », die het voordeel van het overlevingspensioen dat oorspronkelijk was voorbehouden aan weduwes, heeft uitgebreid tot weduwnaars, werd de motivering van die maatregel eveneens uitgelegd door de bekommernis om het de langstlevende echtgenoot « binnen de aanvaardbare grenzen van solidariteit » mogelijk te maken « gezinsinkomsten [te] bekomen welke in verhouding staan met deze van het gezin vóór het overlijden » (*Parl. St.*, Senaat, 1982-1983, nr. 557/1, p. 6).

B.7.2. Het overlevingspensioen wordt dus opgevat als een minimale bescherming van de langstlevende echtgenoot, die ertoe strekt hem in staat te stellen verder in zijn levensonderhoud te voorzien na de ontbinding van het huwelijk door het overlijden van zijn echtgenoot.

Toegekend wegens de arbeidsprestaties van de overledene, vormt het een afgeleid recht dat aan de langstlevende echtgenoot wordt toegekend wegens zijn band met de overleden werknemer.

B.7.3. De parlementaire voorbereiding van de wet van 5 mei 2014, waarbij de overgangsuitkering werd ingevoerd in de artikelen 21 tot 21*quinquies* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967, vermeldt :

« Studies hebben aangetoond dat het Belgische overlevingspensioen momenteel een inactiviteitsval is, vooral voor jongere vrouwen (het zijn hoofdzakelijk vrouwen die een overlevingspensioen ontvangen), hoewel deze uitkering erin slaagt hen te beschermen tegen armoede en bestaansonzekerheid.

Het ziet er inderdaad naar uit dat de combinatie van een overlevingspensioen, dat een goede basisbescherming vormt, met de cumulatieplafonds voor de beroepsinkomsten de vrouwen ertoe aanzet om hetzij niet meer te gaan werken, hetzij hun beroepsactiviteit terug te schroeven om recht te hebben op een overlevingspensioen. Het verschil tussen het bedrag van het overlevingspensioen en het loon dat deze vrouwen zouden krijgen indien ze zouden blijven werken, is trouwens vaak te gering. Een klein aantal van die personen is daardoor al geruime tijd afwezig op de arbeidsmarkt.

Deze situatie belet dus de ontplooiing en de economische valorisatie van talent en is dus een verlies voor onze maatschappij, voor de economie van het land en vooral voor de vrouwen zelf die minder, of in sommige gevallen, helemaal geen individuele rustpensioenrechten meer opbouwen en dit terwijl het Belgische pensioenstelsel gericht is op een grotere individualisering van de rechten.

Het opzet van de hervorming van het overlevingspensioen is om een einde te maken aan deze inactiviteitsval voor diegenen die nog de leeftijd hebben om te gaan werken en om de gelijkheid tussen mannen en vrouwen op het vlak van de sociaal-economische kansen te bevorderen.

Daarom heeft de regering beslist om een tijdelijke uitkering, de zogenaamde overgangsuitkering, in te voeren. Na afloop van deze overgangsuitkering en bij gebrek aan een baan, zal er onmiddellijk een recht op werkloosheidsuitkering geopend worden, zonder wachttijd en met een aangepaste begeleiding om de zoektocht naar werk te vergemakkelijken.

Daarenboven is er, om de gerechtigden op een overgangsuitkering aan te sporen om actief te blijven op de arbeidsmarkt of om de arbeidsmarkt te betreden, voorzien dat de cumulatieplafonds met het inkomen uit arbeid niet van toepassing zullen zijn : de overgangsuitkering zal onbeperkt cumuleerbaar zijn met een beroepsinkomen.

[...]

De nieuwe pensioenreglementering voor werknemers zal voortaan twee uitkeringen tellen voor de langstlevende echtgenoten : het overlevingspensioen en de overgangsuitkering.

Het is enkel het leeftijdscriterium dat zal bepalen welke van de twee uitkeringen zal worden toegekend aan de langstlevende echtgenoot van de overleden werknemer en dit meer bepaald door de leeftijd die de langstlevende echtgenoot bereikt heeft op het ogenblik van het overlijden van zijn echtgenoot/echtgenote.

Bovendien zal de minimumleeftijd voor de toekenning van het overlevingspensioen geleidelijk opgetrokken worden met 6 maand per jaar : hij wordt opgetrokken van 45 jaar (als de echtgenoot ten laatste op 31 december 2015 overlijdt) naar 50 jaar (als de echtgenoot ten vroegste op 1 januari 2025 overlijdt).

Bijgevolg zal de langstlevende echtgenoot die de vereiste leeftijd voor het overlevingspensioen niet bereikt heeft, de overgangsuitkering ontvangen indien de andere voorwaarden voor deze uitkering vervuld zijn.

[...]

De overgangsuitkering wordt toegekend aan de langstlevende echtgenoot die de vereiste leeftijd om recht te kunnen hebben op een overlevingspensioen nog niet bereikt heeft.

Net als voor het overlevingspensioen is de toekenning afhankelijk gemaakt van een voorwaarde van een minimumduur van één jaar huwelijk. De langstlevende echtgenoot moet immers ten minste één jaar gehuwd geweest zijn met de overleden werknemer. Er wordt rekening gehouden met de duur van de wettelijke samenwoning om te bepalen of er voldaan werd aan de voorwaarde van één jaar huwelijk (zie hierna de uitleg over het in aanmerking nemen van de wettelijke samenwoning).

Er zijn evenwel uitzonderingen voorzien op de voorwaarde van een minimumduur van een jaar huwelijk. Het zijn dezelfde als deze die bestaan voor het overlevingspensioen.

[...]

In tegenstelling tot het overlevingspensioen waarvan de betaling in bepaalde gevallen kan worden opgeschort (toegelaten cumulatie met bepaalde sociale zekerheidsuitkeringen, maar beperkt in de tijd, cumulatie met een inkomen uit arbeid, ook beperkt door de toepassing van inkomensgrenzen, ...) wordt de betaling van de overgangsuitkering gehandhaafd, zelfs bij de uitoefening van een beroepsactiviteit of bij het ontvangen van bepaalde sociale zekerheidsuitkeringen (vergoeding wegens ziekte, werkloosheidsuitkering, ...) of van een rustpensioen wegens gezondheidsredenen of lichamelijke ongeschiktheid in de openbare sector of van een overlevingspensioen op grond van de activiteit van dezelfde overleden echtgenoot (krachtens een Belgische of buitenlandse wetgeving).

Wat de berekening van de overgangsuitkering betreft, wordt het recht op de overgangsuitkering berekend in verhouding tot alle werkelijke, fictieve en forfaitaire brutolonen van de overleden werknemer » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3399/001, pp. 4-7).

B.7.4. Uit die parlementaire voorbereiding van de wet van 5 mei 2014 blijkt dat de overgangsuitkering werd ingevoerd ter vervanging van het overlevingspensioen ten aanzien van

personen die nog de leeftijd hebben om economisch actief te zijn, vanuit de zorg om de personen die ervoor zouden kiezen hun beroepsactiviteit te onderbreken na het overlijden van hun echtgenoot, aan het werk te houden en aldus de inactiviteitsval te vermijden. De wetgever wenst die personen ertoe aan te moedigen een beroepsactiviteit uit te oefenen, zelfs wanneer men een uitkering voor langstlevende echtgenoot geniet.

Zoals in de parlementaire voorbereiding werd verduidelijkt, moet die overgangsuitkering zo worden opgevat dat « de betrokkene(n) [...] de mogelijkheid [moet(en)] krijgen gedurende een periode van een of twee jaar de financiële en familiale moeilijkheden naar aanleiding van het overlijden het hoofd te bieden » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3399/003, p. 14).

B.7.5. Uit hetgeen voorafgaat, blijkt dat de overgangsuitkering en het overlevingspensioen deel uitmaken van eenzelfde beschermingsmechanisme ten voordele van de langstlevende echtgenoot, dat ertoe strekt hem in staat te stellen verder in zijn levensonderhoud te voorzien en zijn leven te reorganiseren na het overlijden van zijn echtgenoot, waarbij enkel de leeftijd van de langstlevende echtgenoot zal bepalen welke van de twee uitkeringen hem zal worden toegekend.

B.8.1. Bij zijn voormelde arrest nr. 83/2014 heeft het Hof zich uitgesproken over de beperking van het toepassingsgebied van het overlevingspensioen tot echtgenoten, met uitsluiting van wettelijk samenwonenden.

Het Hof oordeelde inzake dat verschil in behandeling :

« B.5. Het verschil in behandeling steunt op het objectieve gegeven dat de juridische toestand van partners verschilt naar gelang, onder overigens gelijke omstandigheden, de enen gehuwd waren op een tijdstip waarop de anderen wettelijk samenwonenden waren. Die situatie verschilt zowel wat de verplichtingen jegens elkaar betreft als wat de vermogensrechtelijke toestand van de betrokkenen betreft.

B.6. Echtgenoten zijn elkaar hulp en bijstand verschuldigd (artikel 213 van het Burgerlijk Wetboek), zij genieten de bescherming van de gezinswoning en de huisraad (artikel 215 van het Burgerlijk Wetboek); de echtgenoten moeten hun inkomsten bij voorrang besteden aan hun bijdrage in de lasten van het huwelijk (artikel 217 van het Burgerlijk Wetboek), waarin zij moeten bijdragen naar vermogen (artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek). Schulden die door een der echtgenoten worden aangegaan ten behoeve van de huishouding en de opvoeding van de kinderen verbinden de andere echtgenoot hoofdelijk, behoudens wanneer zij, gelet op de bestaansmiddelen van het gezin, buitensporig zijn (artikel 222 van het Burgerlijk Wetboek).

B.7. Onder wettelijke samenwoning wordt verstaan de toestand van samenleven van twee personen die een schriftelijke verklaring van wettelijke samenwoning hebben afgelegd (artikel 1475 van het Burgerlijk Wetboek).

De verklaring wordt overhandigd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeenschappelijke woonplaats, die nagaat of beide partijen niet verbonden zijn door een huwelijk of door een andere wettelijke samenwoning en bekwaam zijn om contracten aan te gaan overeenkomstig de artikelen 1123 en 1124 van het Burgerlijk Wetboek. De verklaring wordt vermeld in het bevolkingsregister.

De wettelijke samenwoning houdt op wanneer een van de partijen in het huwelijk treedt of overlijdt. Zij kan tevens door de samenwonenden worden beëindigd, in onderlinge overeenstemming of eenzijdig, door middel van een schriftelijke verklaring bij de ambtenaar van de burgerlijke stand, die daarvan melding maakt in het bevolkingsregister (artikel 1476 van het Burgerlijk Wetboek).

B.8. Op de wettelijke samenwoning zijn de volgende bepalingen toepasselijk : de wettelijke bescherming van de gezinswoning (artikelen 215, 220, § 1, en 224, § 1, 1, van het Burgerlijk Wetboek) wordt van overeenkomstige toepassing verklaard op de wettelijke samenwoning; de wettelijk samenwonenden dragen bij in de lasten van het samenleven naar evenredigheid van hun mogelijkheden en iedere niet-buitensporige schuld die door een der wettelijk samenwonenden wordt aangegaan ten behoeve van het samenleven en van de kinderen die door hen worden opgevoed, verbindt de andere partner hoofdelijk (artikel 1477 van het Burgerlijk Wetboek).

Voor het overige is voorzien in een regeling van de goederen van de samenwonenden en in de mogelijkheid om de wettelijke samenwoning door middel van een overeenkomst te regelen, voor zover die geen beding bevat dat strijdig is met artikel 1477 van het Burgerlijk Wetboek, met de openbare orde of de goede zeden, noch met de regels betreffende het ouderlijk gezag en de voogdij, noch met de regels die de wettelijke orde van de erfopvolging bepalen. Die overeenkomst wordt in authentieke vorm verleden voor de notaris en wordt in het bevolkingsregister vermeld (artikel 1478 van het Burgerlijk Wetboek).

B.9. Wanneer de verstandhouding tussen de wettelijk samenwonenden ernstig is verstoord, kan elk van beide partners de vrederechter vragen om dringende en voorlopige maatregelen te bevelen betreffende het betrekken van de gemeenschappelijke verblijfplaats, betreffende de persoon en de goederen van de samenwonenden en van de kinderen alsmede betreffende de wettelijke en contractuele verplichtingen van beide samenwonenden. Ook na de beëindiging van de wettelijke samenwoning en voor zover de vordering binnen drie maanden na de beëindiging is ingesteld, kan de vrederechter de dringende en voorlopige maatregelen gelasten die ingevolge de beëindiging gerechtvaardigd zijn (artikel 1479 van het Burgerlijk Wetboek).

B.10. Uit hetgeen voorafgaat blijkt dat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek die gelden ten aanzien van wettelijk samenwonenden een beperkte vermogensrechtelijke bescherming creëren die gedeeltelijk is geïnspireerd door bepalingen die gelden ten aanzien van echtgenoten. Een dergelijke bescherming betekent niet dat de wetgever ertoe is gehouden om de wettelijk samenwonenden zoals de echtgenoten te behandelen wat de overlevingspensioenen betreft.

[...]

B.14. De in het geding zijnde bepalingen hebben geen onevenredige gevolgen, aangezien kan worden aangenomen dat de partners die ervoor kiezen door de wettelijke samenwoning en niet door het huwelijk te worden verbonden, de voor- en nadelen van de ene en de andere samenlevingsvorm kennen en de juridische gevolgen van hun keuze aanvaarden.

B.15.1. De derde prejudiciële vraag noopt tot het in aanmerking nemen van het bestaan van kinderen die uit de wettelijke samenwoning zijn geboren.

B.15.2. Krachtens het in het geding zijnde artikel 17 maakt de geboorte van een kind uit het huwelijk het mogelijk het risico van misbruik, zoals het huwelijk *in extremis*, waarvan de enige bedoeling is het de langstlevende echtgenoot mogelijk te maken het overlevingspensioen te genieten, als onbestaande te beschouwen.

Hoewel het bestaan van een kind dat uit het huwelijk is geboren, het mogelijk maakt af te wijken van de voorwaarde met betrekking tot de minimumduur van één jaar huwelijk vóór het overlijden, biedt het evenwel niet de mogelijkheid af te wijken van de voorwaarde van een huwelijk. Zoals in B.14 is vastgesteld, worden de partners die ervoor kiezen door de wettelijke samenwoning en niet door het huwelijk te worden verbonden, geacht de voor- en nadelen van de ene en de andere samenlevingsvorm te kennen en de juridische gevolgen van hun keuze, ook ten aanzien van hun kinderen, te aanvaarden. Zulks geldt in het bijzonder ten aanzien van de wettelijk samenwonenden die een vermogensrechtelijke solidariteit bij een eventuele breuk niet bij overeenkomst hebben geregeld.

B.16. De kinderen die uit de wettelijke samenwoning zijn geboren, genieten daarenboven, onder de voorwaarden bedoeld in artikel 56*bis* van de bij koninklijk besluit van 19 december 1939 samengeordende wetten betreffende de kinderbijslag voor loonarbeiders, een recht op kinderbijslag tegen het verhoogde tarief voor wezen, bedoeld in artikel 50*bis* van dezelfde wetten; die bijslag strekt ertoe het verlies dat het overlijden van die ouder inhoudt, op materieel vlak te compenseren en het het rechtgevendende kind mogelijk te maken ondanks dat overlijden in zijn bestaansbehoeften te blijven voorzien.

B.17. Rekening houdend met wat voorafgaat, is het verschil in behandeling, met betrekking tot het voordeel van het overlevingspensioen, tussen de langstlevende echtgenoot die een overlevingspensioen kan genieten onder de in de in het geding zijnde artikelen 16 en 17 bedoelde voorwaarden, en de langstlevende wettelijk samenwonende die sedert ten minste één jaar door een verklaring van wettelijke samenwoning met de overleden werknemer was verbonden en kinderen heeft die uit de wettelijke samenwoning zijn geboren, niet zonder redelijke verantwoording ».

B.8.2. Om dezelfde redenen is het verschil in behandeling, met betrekking tot het voordeel van de overgangsuitkering, tussen de langstlevende echtgenoot die een overgangsuitkering kan genieten onder de in de in het geding zijnde artikelen 21, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 bedoelde voorwaarden, en de langstlevende wettelijk samenwonende die sedert ten minste één jaar door een verklaring van wettelijke samenwoning

met de overleden werknemer was verbonden en kinderen heeft die uit de wettelijke samenwoning zijn geboren, niet zonder redelijke verantwoording.

Het staat aan de wetgever te beoordelen of, en in hoeverre, het voordeel van een overgangsuitkering moet worden uitgebreid tot de langstlevende wettelijk samenwonenden, eventueel in het kader van een meer algemene hervorming waarbij rekening zou worden gehouden met de samenlevingsvormen. Ter zake kan worden opgemerkt dat de wetgever bij artikel 21^{quinquies} van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 de Koning heeft gemachtigd om, « bij een besluit vastgelegd na overleg in de Ministerraad, onder de voorwaarden die Hij vastlegt, het genot van de overgangsuitkering [uit te breiden] naar de wettelijke samenwonenden die niet verbonden zijn door een familieband, aanverwantschap of adoptie die een huwelijksverbod voorzien door het Burgerlijk Wetboek inhoudt ».

B.9. De in het geding zijnde artikelen 21, 21bis en 21ter van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967, in zoverre zij het voordeel van de overgangsuitkering beperken tot de langstlevende echtgenoten die voldoen aan de daarin vermelde voorwaarden, met uitsluiting van de langstlevende wettelijk samenwonenden, zijn bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Ten aanzien van de prejudiciële vragen in de zaak nr. 8588

B.10.1. De prejudiciële vragen in de zaak nr. 8588 hebben betrekking op het feit dat, overeenkomstig artikel 21, § 1, van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967, « voor zover de aanvraag voor een overgangsuitkering ingediend wordt binnen de twaalf maanden na het overlijden van de echtgenoot, [...] de overgangsuitkering [ingaat] op de eerste dag van de maand tijdens welke de echtgenoot overleden is zo hij bij zijn overlijden nog geen pensioen ontving, en op de eerste dag van de maand volgend op die tijdens welke de echtgenoot overleden is, zo hij reeds een pensioen ontving bij zijn overlijden », terwijl de overgangsuitkering « in de overige gevallen [...] ten vroegste [ingaat] de eerste dag van de maand welke op die aanvraag volgt, voor de periode vastgesteld krachtens artikel 21ter en berekend vanaf de datum waarop de overgangsuitkering had kunnen ingaan als de aanvraag werd ingediend in de twaalf maanden die volgen op het overlijden van de echtgenoot ».

De eerste prejudiciële vraag betreft het daaruit voortvloeiende verschil in behandeling tussen, enerzijds, de langstlevende echtgenoot die een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend binnen twaalf maanden na het overlijden van de echtgenoot, waarvoor de overgangsuitkering retroactief ingaat vanaf de eerste dag van de maand van het overlijden van diens echtgenoot of de daaropvolgende maand, en, anderzijds, de langstlevende echtgenoot die twaalf maanden of meer na het overlijden van de echtgenoot een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend, waarvoor de overgangsuitkering slechts ingaat vanaf de eerste dag van de maand volgend op de aanvraag en de duur van de uitkering wordt berekend vanaf de datum waarop de overgangsuitkering had kunnen ingaan als de aanvraag werd ingediend binnen twaalf maanden na het overlijden, hetgeen het verlies van de uitkering voor de maanden vanaf de maand van het overlijden tot de maand volgend op de aanvraag tot gevolg heeft. Het verwijzende rechtscollege wenst van het Hof te vernemen of dat verschil in behandeling bestaanbaar is met de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij dat Verdrag.

Met zijn tweede prejudiciële vraag wenst het verwijzende rechtscollege van het Hof te vernemen of het in het geding zijnde artikel 21, § 1, van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 bestaanbaar is met artikel 22*bis* van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, in zoverre de langstlevende echtgenoot die twaalf maanden of meer na het overlijden van de echtgenoot een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend, slechts aanspraak kan maken op de overgangsuitkering vanaf de eerste dag van de maand volgend op de aanvraag en de duur van de uitkering wordt berekend vanaf de datum waarop de overgangsuitkering had kunnen ingaan als de aanvraag werd ingediend binnen twaalf maanden na het overlijden, hetgeen het verlies van de uitkering voor de maanden vanaf de maand van het overlijden tot de maand volgend op de aanvraag tot gevolg heeft.

B.10.2. Gelet op hun onderlinge samenhang, onderzoekt het Hof beide prejudiciële vragen samen.

B.11. Uit de verwijzingsbeslissing blijkt dat het voor het verwijzende rechtscollege hangende geschil betrekking heeft op de situatie van de langstlevende echtgenoot van een overleden werkneemster, die op het ogenblik van het overlijden van de werkneemster sedert

meer dan een jaar met haar was gehuwd en die meer dan twaalf maanden na het overlijden doch voordat het recht op een overgangsuitkering is verstreken een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend; uit het paar zijn vier kinderen geboren, die op het ogenblik van het overlijden de leeftijd van dertien jaar niet hadden bereikt.

Het Hof beperkt zijn onderzoek tot die hypothese.

B.12. De Ministerraad betwist de ontvankelijkheid van de tweede prejudiciële vraag, in zoverre de vraag niet correct zou zijn geformuleerd.

Zoals de Ministerraad opmerkt, dient de vermelding in de tweede prejudiciële vraag dat in de in het geding zijnde bepalingen « rekening wordt gehouden met het belang van het kind » te worden gelezen in die zin dat er « geen rekening wordt gehouden met het belang van het kind ». Die materiële vergissing heeft de partijen niet verhinderd een dienstig verweer te voeren voor het Hof en moet bijgevolg ambtshalve worden rechtgezet.

De exceptie van de Ministerraad wordt verworpen.

B.13.1. Daar noch uit de bewoordingen van de eerste prejudiciële vraag, noch uit de motieven van de verwijzingsbeslissing kan worden afgeleid op welke wijze de in het geding zijnde bepalingen afbreuk zouden doen aan artikel 23 van de Grondwet en aan artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol, is de eerste prejudiciële vraag in die mate niet ontvankelijk.

B.13.2. Om dezelfde reden als vermeld in B.5.3 onderzoekt het Hof de eerste prejudiciële vraag niet in zoverre zij is afgeleid uit de schending van artikel 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in samenhang gelezen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

B.13.3. Het Hof beperkt zijn onderzoek tot de bestaanbaarheid van de in het geding zijnde bepalingen met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en met artikel 22*bis* van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind.

B.14.1. Artikel 22*bis* van de Grondwet bepaalt :

« Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit.

Elk kind heeft het recht zijn mening te uiten in alle aangelegenheden die het aangaan; met die mening wordt rekening gehouden in overeenstemming met zijn leeftijd en zijn onderscheidingsvermogen.

Elk kind heeft recht op maatregelen en diensten die zijn ontwikkeling bevorderen.

Het belang van het kind is de eerste overweging bij elke beslissing die het kind aangaat.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen deze rechten van het kind ».

B.14.2. Artikel 22*bis*, vierde lid, van de Grondwet verplicht om in de eerste plaats het belang van het kind in aanmerking te nemen in de procedures die op het kind betrekking hebben.

Bij elke beslissing aangaande een kind dient het hoger belang van dat kind te primeren (EHRM, grote kamer, 26 november 2013, *X t. Letland*, ECLI:CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, § 96). Zonder op zichzelf doorslaggevend te zijn, heeft dat belang zeker een belangrijk gewicht (EHRM, grote kamer, 3 oktober 2014, *Jeunesse t. Nederland*, ECLI:CE:ECHR:2014:1003JUD001273810, § 109).

Hoewel het belang van het kind de eerste overweging vormt, heeft het geen absoluut karakter. Bij de afweging van de verschillende op het spel staande belangen, neemt het belang van het kind een bijzondere plaats in door het feit dat het de zwakke partij is in de familiale relatie. Uit die bijzondere plaats volgt evenwel niet dat met de belangen van de andere in het geding zijnde partijen geen rekening zou kunnen worden gehouden.

B.14.3. Artikel 3, lid 1, van het Verdrag inzake de rechten van het kind bepaalt :

« Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging ».

In zoverre artikel 3, lid 1, van het Verdrag inzake de rechten van het kind bepaalt dat de belangen van het kind een essentiële overweging vormen bij elke handeling in verband met

kinderen, heeft die bepaling een draagwijdte die analoog is aan die van artikel 22*bis*, tweede lid, van de Grondwet, zodat die bepalingen een onlosmakelijk geheel vormen.

B.15.1. Het in B.10.1 vermelde verschil in behandeling steunt op het objectieve criterium dat de aanvraag voor de overgangsuitkering al dan niet binnen twaalf maanden na het overlijden van de echtgenoot werd ingediend.

B.15.2. Zoals is vermeld in B.7.3 tot B.7.5, beoogt de overgangsuitkering de langstlevende echtgenoot gedurende een overgangsperiode in staat te stellen verder in zijn levensonderhoud te voorzien en zijn leven te reorganiseren na het overlijden van zijn echtgenoot. Voorts zijn de in het geding zijnde bepalingen ingegeven door de doelstelling om de personen die ervoor zouden kiezen hun beroepsactiviteit te onderbreken na het overlijden van hun echtgenoot, aan het werk te houden en aldus de inactiviteitsval te vermijden. Zo blijkt uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 5 mei 2014 dat de overgangsuitkering beoogt de begunstigten « ertoe aan te sporen na een overgangsperiode de draad weer op te pikken » en dat zij zo georganiseerd is « dat men op termijn aan het werk kan blijven » (*Parl. St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53-3399/003, pp. 13-14). Tot slot kan worden aangenomen dat, zoals de Ministerraad aanvoert, de wetgever met de in het geding zijnde bepalingen de langstlevende echtgenoot wou aanmoedigen om de aanvraag voor een overgangsuitkering zo snel mogelijk in te dienen, met het oog op een efficiënt beheer van de openbare middelen.

B.15.3. Het is ten aanzien van die doelstellingen redelijk verantwoord dat de tijdelijke overgangsuitkering slechts retroactief wordt toegekend indien de aanvraag werd ingediend binnen een termijn van twaalf maanden na het overlijden, in zoverre de langstlevende echtgenoot door de betrokken instelling van sociale zekerheid tijdig op de hoogte werd gebracht van het bestaan van het recht op een overgangsuitkering evenals van de termijn waarbinnen de aanvraag moet worden ingediend om op de integrale overgangsuitkering aanspraak te kunnen maken.

Anders is het in zoverre het bestaan van dat recht en de termijn waarbinnen de aanvraag moet worden ingediend om op de integrale overgangsuitkering aanspraak te kunnen maken, niet door de betrokken instelling van sociale zekerheid ter kennis werden gebracht van de langstlevende echtgenoot. In dat geval hebben de in het geding zijnde bepalingen onevenredige gevolgen voor een categorie van personen die ingevolge het overlijden van hun echtgenoot

zullen kunnen terechtkomen in een precare situatie die de toekenning van de overgangsuitkering in principe precies moet voorkomen, doordat zij die tijdelijke uitkering geheel of gedeeltelijk verliezen.

B.16.1. De in het geding zijnde bepalingen zijn niet bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre de langstlevende echtgenoot die twaalf maanden of meer na het overlijden van de echtgenoot een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend, niet retroactief aanspraak kan maken op de overgangsuitkering wanneer het bestaan van het recht op een overgangsuitkering en de termijn waarbinnen de aanvraag moet worden ingediend om op de integrale overgangsuitkering aanspraak te kunnen maken, hem niet tijdig ter kennis werden gebracht door de betrokken instelling van sociale zekerheid.

B.16.2. Het onderzoek van de bestaanbaarheid van die bepalingen met artikel 22*bis* van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind, leidt niet tot een ander resultaat.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

1. In zoverre zij het voordeel van de overgangsuitkering beperken tot de langstlevende echtgenoten die voldoen aan de daarin vermelde voorwaarden, met uitsluiting van de langstlevende wettelijk samenwonenden, schenden de artikelen 21, 21*bis* en 21*ter* van het koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 « betreffende het rust- en overlevingspensioen voor werknemers » de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet.

2. - In zoverre het erin voorziet dat de langstlevende echtgenoot die twaalf maanden of meer na het overlijden van de echtgenoot een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend, niet retroactief aanspraak kan maken op de overgangsuitkering wanneer het bestaan van het recht op een overgangsuitkering en de termijn waarbinnen de aanvraag moet worden ingediend om op de integrale overgangsuitkering aanspraak te kunnen maken, hem tijdig ter kennis werden gebracht door de betrokken instelling van sociale zekerheid, schendt artikel 21, § 1, van het voormelde koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 niet de artikelen 10, 11 en 22*bis* van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind.

- In zoverre het erin voorziet dat de langstlevende echtgenoot die twaalf maanden of meer na het overlijden van de echtgenoot een aanvraag voor een overgangsuitkering heeft ingediend, niet retroactief aanspraak kan maken op de overgangsuitkering wanneer het bestaan van het recht op een overgangsuitkering en de termijn waarbinnen de aanvraag moet worden ingediend om op de integrale overgangsuitkering aanspraak te kunnen maken, hem niet tijdig ter kennis werden gebracht door de betrokken instelling van sociale zekerheid, schendt artikel 21, § 1, van het voormelde koninklijk besluit nr. 50 van 24 oktober 1967 de artikelen 10, 11 en 22*bis* van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van het kind.

Aldus gewezen in het Nederlands en het Frans, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 17 september 2026.

De griffier,

De voorzitter,

Nicolas Dupont

Joséphine Moerman